

מאורעות, ההולכים ומתפתחים ומתבהרים לעיני הקורא. היא משכילה לפשט תהליכים מורכבים בלי לגלוש לניתוחים פשטניים ובכך טמונה הצלחתו של הספר.

יהושע שמר וויטה בראל (עורכים) (2002). **היפגעות בישראל**. ירושלים: הוצאת מאגנס. 382 עמודים.
סקרה: זוהרה קלמן-לוי.*

"היפגעות בישראל" הוא ספר ראשון מסוגו בארץ המנסה להתמודד באופן מרחיב וכולל עם תופעה זו. הספר מציג תמונת מצב של הנושא בישראל במטרה לסייע בצמצום ההיפגעות: מניעתה, הפחתת חומרתה, הגברת איכות הטיפול בנפגעים והקטנת שיעורי התמותה והנכות בעטייה. הספר מדגיש את הצורך בנתונים ובמידע על ההיפגעות, הדרושים לקובעי מדיניות, למטפלים, לחוקרים ולציבור הרחב. חשיבות הספר בכך שיש בו נקודת התחלה לדיון על התפיסה וגם המסגרת התיאורטית המתאימה לתחום ההיפגעות.

הספר מציג מחקרים על פגיעות שונות ועל הטיפול בנפגעים. בחלקו הראשון מוצגים מידע ונתונים על נפגעים לפי מקום ההיפגעות ומאפייני ההיפגעות (פגיעות בישראל באופן כללי, תאונות דרכים, תאונות עבודה, תאונות בית, תאונות ספורט ופנאי, תאונות בבית-הספר, פגיעות בצבא ובפעולות איבה). בחלק זה מוצגת הבעייתיות המתודולוגית שיוצרים המחסור בנתונים על פגיעות, והמקורות השונים לנתונים. החלק השני של הספר עוסק במערך הטיפול בנפגעים על היבטיו השונים: טיפול לפני ההגעה לבית-חולים, מערך רפואת החירום, טיפול בנפגעי טראומה, כיצד להבטיח את איכות הטיפול בנפגעים והדרכה בתחום הטראומה.

הספר מבקש להתמודד באופן כולל ורחב עם כל סוגי הפגיעה הקיימים בישראל. ומציג את התשתית והתורה של שירותי הטיפול בנפגעים בגופם כבסיס לדיון מקצועי במבנה ובתהליכים הנחוצים במדינה המצויה במוקד של איומים מתמשכים. המסגרת המושגית המוצעת, על-מנת להתמודד עם מכלול הפגיעות על היבטיהן השונים, היא מטריצה לסיווג הפגיעות (עמ' 382). מטריצה זו, שפיתחה קבוצת חוקרים בינלאומית בתחום הבריאות, מבוססת על המהדורה התשיעית של "הסימול הבינלאומי של מחלות"¹. המטריצה ממיינת "פגיעות חיצוניות" (פציעות והרעלות, לא מחלות)

* זוהרה קלמן-לוי, מן הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, היא בעלת תואר מוסמך בקרימינולוגיה, ושימשה מרכזת של תת-ועדה ציבורית לבטיחות וביטחון בלשכה. במסגרת עבודתה בלשכה עסקה בפיתוח מתודולוגיות של מוסדות, קבצים מנהליים והערכת תהליכי מפקד האוכלוסין והדיוור.
1. "הסימול הבינלאומי של מחלות" כולל פגיעות שאינן מחלות כיוון שמערכת הבריאות מטפלת במקרים

לפי כוונה ומכניזם. ה"כוונה" מפורטת בארבע קטגוריות: פגיעה לא מכוונת, פגיעה עצמית, פגיעה מכוונת ופגיעה שהכוונה בה אינה ידועה. "מכניזם" (הסיבה לפגיעה) מפורט בקטגוריות אלה: דקירה, טביעה, נפילה, ירי, רכב ממונע, הרעלה, חנק ואחר.

למסגרת שהספר מציג יש שתי חולשות. האחת, הספר דן בפגיעות גוף בלבד; האחרת, לא ניתן לגזור מן הסיווג המוצע כללי מיון אחידים. פגיעה יכולה להיות לאו דווקא בגוף. לדוגמה: אלימות בין בני-זוג יכולה להיות פגיעה פיזית או איומים. לאיומים אין מקום במסגרת המוצגת בספר מפני שהסיווג המוצע אינו כולל פגיעות שאינן פיזיות. דוגמאות נוספות לפגיעות שאינן נכללות: נפגעי מעצר שווא, מתמכרים לסמים, נפגעים מעיסוק בזנות.

אחד המשתתפים בספר, גיורא רהב, מתמודד עם החסר בכללים חד-משמעיים למיון לפי שיטה זו בפרק "פגיעות מכוונות" (עמ' 185). הוא עושה זאת באמצעות הדיון בקושי של מיון הפגיעה הנקראת התאבדות. רהב מציין, שמיון "פגיעה עצמית – מוות" כהתאבדות הוא עניין טעון מבחינה חברתית ויש להתחשב בכך. בנוסף לכך, לגבי אדם שקוטלג כמתאבד קיימת השאלה האם באמת התכוון לכך. הפתרון שרהב מציע הוא קיום של סקרי דיווח עצמי, שבהם שואלים את הנפגעים על כוונותיהם. מכיוון שבמקרים של מוות לא ניתן לשאול את הנפטרים על הכוונות שהיו להם קודם המעשה, הקוראים נותרים נבוכים מול החסר הזה.

לסיכום, המסר המרכזי שעולה מן הספר הוא שצריך להתייחס להיפגעות כאל נושא אחד שלם. בספר מובאת סקירה של סוגי פגיעה והצעה למסגרת בנושא ההיפגעות. הספר נערך מנקודת הראות של בריאות הציבור, והמסגרת שזו מציעה אינה מספקת. יש צורך במסגרת, המאפשרת להתייחס לכל נפגע, לכל גורם פגיעה ולכל פגיעה, באופן עקבי ומסודר גם מנקודת ראות חברתית ערכית. כוונתי לתפיסה המאפשרת להתייחס גם כאשר אין בהכרח פגיעה פיזית, כמו מעצר שווא, נפגעים מעיסוק בזנות, מתמכרים לסמים ועוד. מסגרת תיאורטית כזאת תאפשר מיון פשוט, שיענה על צרכי המשתמשים ועל דרישות הסטטיסטיקה ותאפשר שימוש נוח ופשוט בנתונים, במציאות מתמשכת של איומים על שלום הפרט והציבור ממקורות שונים ורבים.

אלה, ומסווג אותן כ"פגיעה חיצונית". במקרה של רצח, בית-המשפט ממיין את הפגיעה לפי לוגיקה וכללים של מערכת המשפט הפלילי וקובע שזהו מקרה של רצח. במקרה של מוות מתאונה, המיון נעשה באמצעות מסמך רפואי בידי מערכת הבריאות. במקרה של התאבדות ייתכן שיתוף פעולה בין מערכת הבריאות למערכת המשפט. אין כללים אחידים למיון. השיטות הללו עובדות כל אחת לפי היגיון שונה ואין ביניהן עקביות. International classification of diseases (1993). 9th Revision (ICD-9-CM), 4th Edition, Vols. 1,2,3. California: PMIC